

בבא מציעא עה

משה שווערד

1. ספר שערים מצוינים בהלכה

משנה לא יאמר כו', אבל אומר לו הלויני עד שיבא בני. פרש"י דכיון דיש לו שפיר כתב הרמ"א (סי' קסב ס"ב) לזה שאמר שיש לו מעט מזה המין, יוכל המלוה להלוות לו ואינו צריך ראייה לדבריו [וכ"כ הרמ"א רס"י קסג], ומקורו מהגהות מרדכי (סי' תלב) בשם הר"ח, דאם אומר המוכר יש לי פירות נאמן, וא"צ להביא ראייה. ועי"ש בביאור הגר"א (ס"ק יא) שהביא ראייה ממס' גיטין (לז): דנאמן אדם לומר פרוזבול היה בידי ואבד ממני, מ"ט דלא שביק איניש היתירא ואכיל איסורא. ועי' בטו"ז

וכתב הב"י בשם הכלבו, שאם אין ללוה, יתן לו המלוה 'כל שהוא' במתנה או יקנה לו, ואח"כ יוכל ללות עליו. ועי"ש ברמ"א (ס"ה) דמוכח שיכול לזכות לו ע"י אחר, ודוק מדעתו. ועי' בגמ' גיטין (לז). גבי פרוזבול, שאם אין להלוה קרקע, מזכה לו ע"י אחר.

2. תוספות מסכת בבא מציעא דף עה עמוד א

הלויני כור חטין ואני אתן לך לגורן אסור - דחיישינן שמא תתייקר אע"פ שאז אין רגיל להתייקר. [1] /ז"א שאסור בשעת ההלוואה/

3. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף מד עמוד ב

תסתיים דר' יוחנן הוא דאמר וכו' דא"ר יוחנן אסור ללות דינר בדינר. פי' משום דחשיב סאה בסאה וכדמפרש ואזיל, ולפום פשטא דלישנא משמע דמשעת הלואה איכא איסורא ללוות סאה בסאה, דאע"ג דאפשר דלא הוי ריביתא, כיון דאפשר דיוקירו ואתי לידי אבק רבית אסור משעת הלואה אלא אם כן עשאן מעות מיד בשעת הלואה, וכן נראה מפ"י רש"י, וק"ל מעובדא דרב דלעיל דיזיף דינרי מברתיה דר' חייא ולא שאל לר' חייא כלום אלא לבתר דאייקור דינרי, [2] לכך פי' מורינו בשם רבותיו דהכא הכי קאמר אסור ללוות ולפרוע סאה בסאה קאמר אבל הלואה גרידתא שריא, ולי נראה דהכא לישנא כפשטיה וכשהתנה בפירוש שיפרע סאה ואפילו יוקירו וכדאמרינן אסור ללוות דינר בדינר, הא כל שלוח סתם מותר אלא שאם הוקירו הפירות אסור לתת לו אלא כפי מה שהיה שוה בשעה שלה, ועובדא דרב מלוה סתם היתה כדמוכח מלישנא דלעיל, ומכאן היה נ"ל קושיא על מה שהיה אומר מורינו דבשום אבק רבית ליכא איסורא אלא גבי מלוה, אלא שרבינו מתרץ דהכא אסור ללוות ולגבות קאמר.

4. מהרי"ץ חיות

דף עה ע"א משנה הלויני עד שיבא בני כו' והלל חוקר. כ"כ הלל זה איני יודע מי הוא כיון שהוזכר בתשנה בע"כ תנא היה והלל חוקר לא תלמי לו פלוגתא עם שמאי רק בשלש דברים (שנת עו פ"א) וכיושלמי פ"ב דהגיגה תוסף טעד שמאי והלל לא היה מחלוקת בישראל רק בסמיכה ושמאי והלל נחלקו בג' דברים חדשים ועם ליוף סמיכה נעשה ארנסה חבל לא יומר וכאן תלמי פלוגתא חדשה בין הלל לחכמים וכבר תמהתי כיולא בזה בהנהותי לתס' ביאה (לה פ"א) בפלוגתת הלל אם שנת קונט למעשר ואולי הלל כאן הוא בנו של ר"ג אשר נזכר בפסחים פ' מקום שנהגו. שוב נחיישנתי בדעתי מאן לימא לן דלוחן חכמים דפליגי על הלל הי' בני דורו ובתא ב"ד שלאחר הלל ומפ"ז יחא סך דבימי שמאי והלל עלתו לא היה רק מחלוקת בג' דברים ועם סמיכה היה ד' וענין זה דאסור לומר הלויני עד שיבא בני הוא דברי הלל הבבלי ולא היה נמלא בבני דורו מי שיחלוק עליו רק אח"כ חולקים חכמים עליו אולם בהן פסחים (קמו פ"א) דהלל היה כורך פסח מלא ומרור וא"ר יוחנן חלוקים עליו חביריו על הלל ע"ש ומדנקט לשון חברים ע"כ בני דורו היו וגם עם אי אפשר לפרש רק על הלל הבבלי שנהג נשיאותו מאה שנה קודם החורבן דברי אמרו עם זכר למקדש כהלל ופרש"י כמה שיהיה הלל נהג בזמן המקדש ולא תלמי הלל אחר בזמן המקדש רק הלל הבבלי אב לשלשלת הנשיאים דהלל בנו של ר"ג היה אחר החורבן ור"ג דיבנה עלתו היה כ"כ שנה אחר החורבן ול"ע :

5. תלמוד בבלי מסכת סוטה דף מח/ב

דתנו רבנן משמתו חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל ואף על פי כן היו משתמשים בבית קול שפעם אחת היו מסובין בעליית בית גוריא ביריחו נתנה עליהן בת קול מן השמים ואמרה יש בכם אדם אחד שראוי שתשרה שכינה עליו אלא שאין דורו ראוי לכך נתנו עיניהם בהלל הזקן וכשמת הספידוהו הי חסיד הי עניו תלמידו של עזרא

6. רש"י מסכת בבא מציעא דף עה עמוד א

עוברין – [1] בשבתות ובימים טובים.

7. שיטה מקובצת מסכת בבא מציעא דף עה עמוד א

וזה לשון הראב"ד: [2] בני חבורה המקפידין זה על זה עוברים משום מדה ומשום משקל ומשום מנין אם פוחתין זה לזה מאחד מאלו וצריכין הם לדקדק במדותם ובמשקלותם ובמניינם משום לא תעשו עול ומשום לויין ופורעין ביום טוב שצריך שלא יאמר לו הלויני כך וכך ואם יפרענו לא יאמר לו קבל את חובך גם זה לא יאמר לו פרעני. עד כאן:

8. ספר שערים מצויינים בהלכה

אמר ר"נ אמר שמואל הלכה כדברי הלל ולית הלכתא כוותיה. ואע"ג דקי"ל הלכה כר"נ בדיני [כתובות יג., ועי' בתוס' לקמן (פב. ד"ה לא) דהלכה כוותיה לגבי כו"ע, ועי' ברא"ש לעיל פ"ד סי' כא, ובש"ת הרמ"ע מפאנו סי' קיא, וש"ך חו"מ סי' סו ס"ק קכב], וכן קי"ל כשמואל בדיני [עי' בכורות מט., ועי' מש"כ במס' ב"ק (צו: ד"ה אנא אריכות בזה)], מפרש בכנה"ג (הגה"ט סי' קסה ס"ק לה) דהיינו דוקא כשאין בגמ' גילוי להיפך מזה, אבל כשיש בגמ' גילוי בהיפך, ליתנהו להני כללי. ועי' בתשו' חו"י (סי' צד) דלא נכללו אלו כללות רק במקומות דלא פסק הש"ס הלכתא כמאן, ומצוי שהש"ס יפסוק נגד הכלל.

והנה הטור הביא דיני רבית ביו"ד, ועפ"ז אפ"ל שרבית יסודו מדיני איסור, אף שהוא גם דין ממון, [ולפ"ז שפיר מוכן דלא קי"ל בזה כר"נ וכשמואל], אבל הרמב"ם כתב דיני רבית בהל' מלוה ולוה (ספר משפטים), ונמשך אחר רבינו הקדוש שקבעה במס' בבא מציעא, ועי' בב"ח

(יו"ד רס"י קס). ועי' בדברינו לעיל (סא: ד"ה רבית. וכתב) שנחלקו הפוסקים אי ספק רבית כספק איסור וספיקו לחומרא.

9. ספר שערים מצויינים בהלכה

בסאה כ"כ לאסור ככרות. ובנמוק"י הביא בשם בה"ג בתשובה, דבשאלת ככר שהוא דבר מועט לא בעינן שעו שבשוק, שאע"פ שאין לזה יש לזה, מידי דהוה אוכל של כל ימות השנה, וכ"כ הראב"ד דאע"פ שאין לזה שרו רבנן משום דמילתא זוטרתה היא, ושכיח לאוזופי חדא מחברתה, א"נ משום דלא קפדי שכנים אהרדי בהא מילתא. ובתורת חיים כתב, דמותר להחזיר אפי' נתייקר בשעת הפרעון.

לויים סתם ופורעין סתם. פרש"י ככרות סתם בלי קציצת דמים, שלא החמירו לדקדק באיסור סאה בסאה כל כך. ובתוס' (ד"ה ובדברי) כתבו דרבנן מתירין אפי' במקפידין דמחלי על דבר מועט, ואפי' אי לא מחלי איכא למימר דמותר, משום שלא החמירו באיסור סאה

10. שו"ע יורה דעה - סימן קסב

(א) אסור ללוות סאה בסאה, אפילו לא קצב לו זמן לפרעון. וכן כל דבר, חוץ ממטבע כסף היוצא בהוצאה, דשמא יתייקרו ונמצא שנותן לו יותר ממה שהלוהו, אם לא שיעשנו דמים שאם יתייקרו יתן לו אותם הדמים. ואם לא עשהו דמים, ונתייקרו, נותן לו הדמים שהיו שוים בשעת הלוואה, ואם הוזלו נותן לו הסאה שהלוהו: הגה - יש מי שכתב דבזמן הזה מטבע של זהב דינו ככסף ולוין זהוב בזהוב, וכן נוהגין להקל ואין למחות בידם, כי יש להם על מי שיסמוכו. (פסקי מהרא"י סי' נ"ד) יש מי שאומר דמותר ללוות ככר לחם בככר לחם, כמטבע של כסף, דמאחר דדבר מועט הוא לא קפדי בני אדם להדדי בזה. (הטור והרבה פוסקים ועב"י). וכן נוהגין להקל:

11. חידושי הרמב"ן מסכת בבא מציעא דף עה עמוד א

תלמידי חכמים מותרין ללוה זה מזה ברבית. פי' ללוות בעסקי סעודה וכששניהם תלמידי חכמים

12. ספר שערים מצויינים בהלכה

תלמידי חכמים מותרים ללוות זה מזה ברבית.
כתב בשטמ"ק בשם הרמ"ך, דלא
בכל ת"ח שייך למימר הכי אלא בת"ח שהוא
שונא מתנות ולא אתי לאימשוכי. וכ"ה בתשו'
מותרים בזה. ובספר התרומות (ח"ד סי' ב) כתב,
שהיתר זה דוקא בת"ח שהן גדולים בחכמה
ויר"ש, וזה רק בת"ח מועטים, נועי"ש שיש

13. שו"ע חושן משפט - סימן סז

(כ) תלמידי חכמים שהלוו זה את זה, ומסר דבריו לתלמידים, ואמר: מוסרני לכם שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה, אינו צריך לכתוב פרוזבול, מפני שהם יודעים ששמיטת כספים בזמן הזה מדבריהם, ובדברים בלבד היא נדחת: הגה - וי"א דכל אדם נמי יוכל לומר דבריו בעל פה לפני ב"ד, ומהני, ואין צריך פרוזבול (טור). ואין חילוק בין אם המלוה בעיר הדיינים או לא, כי יכול לומר אפילו שלא בפניהם: אני מוסר שטרותי לבית דין פלוני שבעיר פ' (מרדכי ס"פ השולח):

14. באור הגר"א על חו"מ סימן סז

[לג] ת"ח שהלוו. ת"ח דווקא כנ"ל וכמ"ש גבי ריבית בב"מ ע"ה א':

15. ספר שערים מצויינים בהלכה

כתב במנ"ח (מ' תקעב-ה) הלוה מן הקטן
שיש לו מעות שלו ונותן לו רבית עובר בודאי
על הלאו. ועי' מש"כ במשל"מ (מלוה פ"ד הי"ד
ד"ה והיכא) דאם הרבית קיים חייבים להחזיר,
שהרי קטן שגנב מוציאין ממנו הגניבה, והיינו
דוקא כשהגיעו לעונת הפעוטות. ועי' בדברינו
לעיל (ע. ד"ה מעות). ועי"ש במנ"ח אם הקטן
עובר בלפנ"ע, ותלוי אם הקטן הוא בר חיוב
או לא.

16. ספר שערים מצויינים בהלכה

ומשום ולפני עור לא תתן מכשול. כתב במשל"מ (מלוה פ"ד ה"ב) דלא דמי לנזיר, דשם אם לא היה מושיט הכוס יין לנזיר, אין כאן איסור לפנ"ע כלל, משא"כ הכא אם ילוח לישראל אחר, הרי השני יעבור על לפנ"ע, וא"כ גם הראשון עובר. ועי' בשו"ת כתב סופר (יו"ד סי' פג). ובשו"ת חו"י (סי' קפה) כתב, דאע"פ שיכול למצוא מעות אצל גוי דנפיש בהו מלוים ברבית, מ"מ צריך לטרוח אחריהם, דכל היכא דשרינן מפני סברא שאפשר לו להשיגו במקום אחר, היינו דוקא בשישנו במציאות לרוב כשיבוקש וכלי טורח. ועי' בפת"ש (סי' קס סק"א) ובשד"ח (מערי' ו כלל כו-ט).

כתב הרמ"א (יו"ד סי' קס ס"א) דבאבק רבית שהוא מדרבנן אינו עובר אלא משום ולפני עור. והנמוק"י מפרש בשם הרשב"א, שאיסור הלוח חידוש הוא, ודי מה שחדשה תורה. ובאחרונים דנו בשיטת המחבר אי מודה לזה

17. שו"ת הריב"ש סימן קמז

ובנדון זה נמי אע"פ שמוכר אדם חובו בפחות כשאינן שם הלואה אלא מכירת חוב לבד אבל כשיש שם הלואה גמורה והרבית הוא במכירת חוב זה ודאי רבית גמורה היא, ואיך לא, והלא אפילו להקדים לו שלום אם אינו רגיל אסור מדכתיב נשך כל דבר אשר ישך אפי' דבור אסור (שם /ב"מ/ עה:).

18. ספר שערים מצויינים בהלכה

ואינו רגיל להקדים לו שלום שאסור להקדים לו שלום. פי' הר"ר יהונתן, דאינו רגיל מרוב גדלו וגבורתו, ועכשיו שלוח ממנו הוא מכבדו אסור, דשכר מעותיו הוא נוטל, שהוא היה נותן לו עשר דינרים או יותר כדי שישאל לו בשלומו כל עת שימצאוהו. נועי' ביש"ש (ב"ק פ"ט סי"א) שהעולם טועים בפסוק (משלי כב-ז) "עבד לוח לאיש מלוה", וסוכרים להיות נכנע תחתיו, ואינם יודעים שאפי' להודיע לו שלום אסור כו'. וברמב"ם (מלוה פ"ה הי"ב) כתב, שא"צ לומר שלא יקלסו בדברים או ישכים לפתחו. וכתב בהגהות אשר"י דה"ה כל דבר שלא היה רגיל לעשות תחלה ועכשיו עושהו אסור וכו'. ועי' בשועה"ר (רבית, סי"א) דמה שהיה רגיל בו מתחלה מותר, ובלבד שלא יתכוין עכשיו בשביל ההלואה.

כתב הש"ך (סי' קסו סק"א) בשם היש"ש (כ"ק פ"ט סי' יא) דהלוה לא יכבד את המלוה במצוה לקרותו לס"ת או שאר כיבוד. ועיי' מה שכתבנו לעיל (סד: ד"ה אבל) בפרטי דין זה, והמסתעף. ועיי"ש ביש"ש שירא שמים ידקדק בדברים אלו מאד אם רצונו להיות זוכה ליום התחיה. וכ"כ בדרכ"ת (סק"ד) בשם מרבה תורה, דה"ה שאסור לכבדו במילה ובסנדקאות. וכ"כ בשו"ת טוב טעם ודעת (מהד"ג ח"ב סי' לה) לאסור בזה, ונעיי"ש שאין להתיר משום שהוא רבית דרבנן לצורך מצוה, כיון שאינו חובת הגוף, ועיי"ש עוד שהוכיח מהא דאסרו ללמד בנו, ועיי"ש מש"כ עוד בזה, כיון שהוא דבר שבפרהסיא. ועיי' בשו"ת כתב סופר (יו"ד סי' קמו) דאסור לכבדו שיהא כהן לפדיון הבן. ונראה דה"ה דאסור לכבדו בכרכה בחופת בנו וכיו"ב, וייש הנכשלים בזה שמכבדים בחופת לא' שהלוהו כסף בעד החתונה. והטעם משום שכל אלו דבר של פרהסיא, ונכמבואר בשו"ע (סי' קס ס"ז) דבדבר שבפרהסיא אפי' בדבר שהיה עושה אף אם לא הלוהו אסור, ופי' בשועה"ר (רבית, סי"א) שאין הכל יודעים שהיו אוהבים זה לזה מקודם ונראה להם כרכית, ואבל אם היה רגיל לעשות כן מקודם, וואינו מפרש שעושה כן בשביל ההלואה – עיי' בשועה"ר, וגם ידוע לכל שאינו עושה כן בשביל שהלוהו מותר, נעיי"ש בשועה"ר. ועיי' בש"ך (סי' קסו סק"א) ובחכ"א (כלל קלא סט"ז). ועיי' בדברינו לעיל (שם) עוד בזה.

שאומרים "תזכה למצות" [משום שהמלוה עשה מצוה]. וכ"מ ממש"כ בפלא יועץ (ערך דבור) דאף שאין להקדים לו שלום ולומר דברי חינוך בשעה שפורעו, מ"מ יאמר לו תזכה למצות, שגם חבירו יחזור לברכו כמנהג, [אך יש לדחות דכוונתו להתיר מטעם שגם המלוה משיב לו, וכשיטות הפוסקים המקילים בזה כנ"ל בתחילת מאמר זה]. ולעומת זה בשו"ת מנחת שלמה (סי' כז-א) כתב, דתזכה למצות הוא ממש ברכה והיינו רבית דברים, וכמש"כ התוס' בקידושין (ח: ד"ה צדקה), ואילו אמירת תודה אין בזה איסור, ומראה שאינו כפוי טובה וכו', עיי"ש ראיותיו. [והעיר מזה על הדרכ"ת הנ"ל]. אך שוב חזר בו במנח"ש (ח"ב סי' סח אות ב) לאחר שהראו לו דברי השועה"ר הנ"ל, והעלה שגם אמירת תודה אסור. [ובתו"ת (תצא פכ"ג אות קה) מיקל בזה מטעם שמודה לו על הטירחא, ואינו על גוף ההלוואה]. ובקריית מלך (מלוה פ"ה הי"ב) הביא בשם חופת אליהו רבה (סי' לד) דאבק רבית היינו כגון שהלוה לו חבירו מעות, וכשפורע לו א"ל ה' ישלם לך חסד שעשית עמדי, ועפ"ז אין לומר יישר כח, ועי' בד"ס (עמ"ד ס"ק קצב). שוב ראיתי בדברי יחזקאל החדש (בסופו) בשם הרה"ק משינאווא זצ"ל שאין איסור באמירת תודה אחר הפרעון. [ומשמע דקודם הפרעון אסור]. ובדרכ"ת (ס"ק פח) הביא בשם הערך שי (מהדורא בתרא, סוף הל' רבית) שקרא תגר על המו"ל ספרים ומציגים בפתח השער שמות הנגידיים שהלוו להם לצורך זה, ומזכירים שמם בשבח ותהלה ומברכים אותם, ולא גרע מרבית דברים וכו', [ואין זה דומה למה שהתירו רבית

וכתב בשועה"ר (רבית, ס"ט) דאצ"ל דאסור לקלסו בפניו או להודות לו ולהחזיק לו טובה, או לברכו בפניו על שהלוהו או על שהרחיב לו זמן, ואם צריך לבקש ממנו שילוהו או שירחיב לו זמן יבקש בדברי תחנונים בלבד, ולא בדברי שבח וקילוס או חנופות דברים אחרים. [וכבר"י (פי"א ס"ק סה) הביא מארחות צדיקים (שער החנופות) דמותר להחניף לבע"ח כדי שלא ילחצנו, ועיי"ש מש"כ לחלק]. ולפ"ז מבואר שאסור לומר תודה בשביל ההלוואה. וכן פסק החזו"א [עי' דינים והנהגות יו"ד פ"ד אות ה] שאין לומר יי"ש"כ על הלוואה. וכן פסק בשו"ת אג"מ (יו"ד ח"א סי' פ). ובדרכ"ת (ס"ק פז) הביא בשם מרבה תורה במה שנוהגים לומר תודה, דנכון להמתין אחר הפרעון זמן מה, דהיינו לאחר כדי דיבור. וכבר"י (שם) מפקפק בזה דהוי כמפרש, ומ"מ כתב (ס"ק סד) ליישב המנהג

20. ספר חתם סופר על מסכת בבא מציעא דף עה/ב

יותר ממה שמרויחים מפסידים. ר"ל כי כל עבירות שבתורה אינו מפסיד בעונשו יותר ממה שהרויח כי הקב"ה משלם מדה במדה ואם כי בלי ספק הפסד עבירה הוא יותר משכרה מ"מ הכל במדה ובמשקל לפי הראוי לאותו החטא כי הקב"ה נפרע במדה משא"כ במלוי בריבית נפרע מהם יותר ממה שמרויחים כי הקב"ה פורע להם כמדתם שגם הם נפרעים מהלוה יותר ממה שלוה:

21. ספר שערים מצויינים בהלכה

והענין, ומזכיר עתק וכו'. ועי' במהר"ל (נתיב הצדקה פ"ו) דלא מצינו חטא ועון שהפליגו בו חכמים כמו בחטא זה.

22. ספר חתם סופר על מסכת בבא מציעא דף עה/ב

ולא עוד שמשמים מרע"ה כו'. פי' לא לבד שעל חטא ריבית בעצמו נפרעים יותר ממדה כנ"ל עוד זאת שמענישים אותם על שכופרים בכל התורה ומדברים עתק על צדיק מרע"ה ואומרים אלו היה יודע כו'. ומ"ש שמשמים משה רבנו חכם, י"ל כך דהנה מה שאנו אומרים תורת משה אמת ר"ל התורה שניתנה ע"י משה היא אמת אבל לא יאמר שהיא באמת תורתו של משה חלילה כי היא תורת הי"ת ולא נקרא תורת משה רק ע"ד העברה שהוא היה השליח והאמצעי בנתינתה גם לא יתואר מרע"ה חכם בענין התורה כי לא מחכמתו ותבונתו נכתב בה אפי' אות א' רק הוא היה נביא נאמן אומר מה שנאמר לו מאת הי"ת והמאמין זה באמת לא יאמר אלו היה יודע כמה ריווח יש בדבר כי בודאי הקב"ה יודע כמה ריווח יש אע"כ הם יאמרו כי מרע"ה היה חכם ומנהיג:

23. ספר חדושי אגדות חלק שלישי עמוד ל - מסכת בבא מציעא

(שם ע"ה ע"ב). תניא ר"ש אומר מלוי בריבית וכו' שמשמין משה רבינו חכם ותורתו אמת ואומרים אלו היה יודע משה רבינו שיהיה ריווח בדבר לא היה כותבו: אלו היה יודע שיש בו ריווח. פי' מצוה זאת אינה כמו שאר מצוות רק הוא במו"מ ואומרים כי אדרבא הוא טובת המלוה והלוה במשא ומתן ומפני כך כל האומות מתירין הרבית שאומרים שהוא טוב למלוה וללוה גם כן, ולפיכך משימין משה חכם ותורתו פלסתר. ובוודאי האמת הוא כך שהרבית הוא טובת שניהם רק שאיסור רבית אינו בשביל קלקול משא ומתן רק גזירת הכתוב הוא ולא בשביל שום קלקול משא ומתן. ואע"ג שאמרו ז"ל לעולם ימכור האדם את בתו ולא ילוה בריבית (קידושין דף כ' ע"א) התם כשאפשר לו למכור בוודאי טוב למכור את בתו לאמה ולא ילוה מעות בריבית, אבל אם אין לו טוב יותר ויותר שילוה בריבית משלא יעשה דבר. ולכך אומרים אלו ידע משה שיש ריווח בדבר לא היה כותבו. (שם):

24. ספר שערים מצויינים בהלכה

משא ומתן שכלי. וכתב בשלמת חיים (חוי"מ סי' תסט) בשם הגאון ר' אבא פאסוילער, שדוקא כשיש עדים מצוה להלוות לו, ואם אין עדים פטור שאינו רוצה לעשות איסור, והרי כתיב (משפטים כב-כד) אם כסף תלוה "את עמי", פי' שיהיה עם עמי שיהיו עדים אצלו. ועי' בעיון יעקב שהביא כזה בשם הגאון מהר"ש שפירא. ועי' במראית העין להחיד"א מה שהביא בשמו. ועי' בנחל קדומים (משפטים שם)

25. ספר שערים מצויינים בהלכה

כל מי שיש לו מעות ומלוה אותו שלא בעדים וכו'. פרש"י שעובר על לפני עור, משום שגורם שיעלה על רוחו לכפור. ועי' במג"א (סי' קסט סק"ו) דעובר על לפני עור מיד כשנותן המכשול לפניו, ולפ"ז פירש בכבוד חכמים דלכן פרש"י שעולה על רוחו לכפור, ויש כאן לפני עור. ועי' בכלי חמדה (פ' ריחי, אות ד) שכתב כזה. ועי' בדברינו בסמוך (ד"ה והנה) אי הכא הוא כספק לפני"ע או קרוב לודאי. ועי' בפלפולא חריפתא, ובמהר"ם שיף. ועי' מה שכתבנו במס' שבועות (לט: ד"ה מלמד) עפ"י דברי רש"י כאן. והקשה בלח"מ (מלוה פ"ב ה"ז) א"כ אף אם ילוננו בעדים עובר משום לפני עור, שהרי יטעון פרעתי, והמלוה חבירו בעדים א"צ לפרעו בעדים [רי"ף שבועות כ: מדפי הרי"ף], ותירץ שכוונת רש"י דחיישינן שאם לא ילוהו בעדים ישכח הדבר שהלוהו וישבע, ולדעתו הוא אמת שאינו נזכר, אבל אם הלוה בעדים אע"פ שלא יזכור ע"כ יפרע ולא ישבע, וראיה

26. ספר בניהו בן יהוידע על בבא מציעא דף עה/ב

שם גורם קללה לעצמו. לפירוש רש"י קשה למה לא יקללו הלוה לומר שכופר בממון. ונ"ל בס"ד, כיון שזה הלוהו שלא בעדים, בעל כרחך היה מוחזק בעיניו לצדיק, דאם לא כן היה מלוהו בעדים, ולכן אומרים הלוה צדיק הוא, כי כן היה מוחזק בעיני המלוה, אך המלוה רשע, שהוא מדבר על צדיק עתק, מה שאין כן אם מלוה בעדים, אם רואין זה תובע וזה כופר למה יתלו הקללה במלוה ולא בלוה, מאחר דהמלוה הלוהו בעדים אם כן לא הוחזק בעיניו לצדיק, וזה כופר עתה, מפני שראה שאין העדים מצויים להעיד:

27. ספר ביאור אגודות חז"ל

כמו כן נפסק להלכה (רמב"ם פ"ב ממלוה ה"ז) דאסור לאדם להלוות מעותיו בלא עדים ואפילו לתלמיד חכם. והוא ממעשה דפרק איזהו נשך (ב"מ ע"ה) רב אשי שלח ליה לרבינא בהדי פניא דמעלי שבתא לישדר לי מר עשרה זוזי דאתרמי לי קטינא דארעא למזבן, שלח ליה ניתי מר סהדי ונכתב כתבא, שלח ליה ואפילו אנא נמי וכו'. והאם באמת היה רבינא חושד את רב אשי לשקרא? אנחנו הלא היינו ודאי מתביישים לשאול מאיש נאמן ואף צדיק, שטר על אישור-המלוה!

אלא כי זהו יסוד הענין של והייתם נקיים מה' ומישראל, ואין הענין מצד חשדות באמת, ודאי כי חז"ל לא חשדו איש את רעהו, ודאי כי על אהרן הכהן אין מקום כלל לחשד באמת, אלא שהוא ענין בעצם מעשה האדם, כי כל מעשיו של האדם צריכים להיות בתכלית הנקיין והטוהר, כל צדקותיו של האדם צריכין להיות מציאויות של "זהב טהור", בתכלית הבהירות.

שום מה, צדקותיו הן כ"הררים" גלויים בתכלית, וככה צריך להיות מעשה אדם כ"הררים" גלוי לעין כל, אשר לא יהיה עליהם אף מקום של חשד, של שום הרהור ופקפוק משום אדם, אם אין עדים, אם אין שטר, אם יש מקום מה, אם יש איזו "היכי תמצא" לשקר, כבר אין זה מעשה גלוי, ואין זה מעשה טוב, זהו יסוד הדין של והייתם נקיים מה' ומישראל.

(דעת תורה פרשת ויצא עמי קפ"ט)

28. ספר שערים מצויינים בהלכה

שלשה צועקין ואינם נענים כו'. ומי שאשתו מושלת עליו. מצוינו כזה במס' ביצה (לב:) ג' חיייהן אינם חיים כו', ומי שאשתו מושלת עליו, נפירש בעיון יעקב כי אשה רעה צרעת לבעלה, ומצורע חשוב כמת, ואשה רעה מר ממות, וכן יסורים קשה ממות, ועי' במס' עירובין (מא:) ג' אינן רואין פני גיהנום כו', וי"א אף מי שיש לו אשה רעה. ועי"ש במהרש"א שע"י צערן זוכין שאינן רואין פני גיהנום. וכוונתו למה שאמרו במס' יבמות (סג:) כמה רעה אשה רעה שגיהנום נמשלה בה. ועי' במס' שבת (יא.) שאמר רב כל רעה ולא אשה רעה, נועי' בגמ' יבמות (סג.) שרב כי הוה מיפטר מר' חייא אמר רחמנא ליצלך ממידי דקשה ממותא וכו' ומוצא אני מר ממות את האשה כו', ועי"ש בעובדא דרב דהוה מצערא ליה דביתהון. ועי' בשטמ"ק בשם הר"ח, ומי שאשתו מושלת עליו, פירוש קבל לה על עצמו ממון. ובהגה' מהריעב"ץ כתב, שגרים רעה לעצמו להשליטה עליו, נגד הכתוב "והוא ימשול בך".

29. ספר חדושי אגדות חלק שלישי עמוד ל - מסכת בבא מציעא

(שם). ת"ר ג' צועקים ואינם נענים ואלו הן מי שיש לו מעות ומלוה אותם שלא בעדים והקונה אדון לעצמו ומי שאשתו מושלת עליו:

ג' צועקין ואינם נענים כו'. פי' דבר זה כי אלו שלשה אין מרחמין עליו כאשר יצעק על החמס שנעשה לו כי מי שגורם לעצמו דבר אין מרחמין בפרט כאשר עשה [שלא] כדרך העולם, כי כל אדם רוצה שלא יהיה מושל עליו וזה קונה אדון לעצמו, ואין כמנהגו של עולם כי תמשל האשה על בעלה וכן אין כמנהגו של עולם להלוות ממון שלא בעדים דאולי יכפור. ואלו שלשה דברים כל אחד יותר, כי הקונה אדון לעצמו ועושה עצמו עבד שעליו נאמר שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור זהו מדריגה פחותה יותר, שעושה עצמו כחמור. ומי שאשתו מושלת עליו מבטל ממנו מה שנקרא איש עד שאין לו חשיבות הצורה שהיא מושלת בחומר, וזה מבטל ממנו שם צורה. ומי שמלוה מעותיו שלא בעדים בטל ממנו שם אדם שכלי כי האדם ראוי שיהיה משא ומתן שלו בשכל ואין זה משא ומתן שכלי ולכך כאשר עושה ג' דברים לעצמו צועקים ואינם נענים וזה מבואר:

30. ספר שערים מצויינים בהלכה

✓ כתב השלה"ק (שער האותיות אות ד – דרך ארץ) וז"ל, ראיתי מקצת אבות כשיש להם עושר, כבואם לימים נותנים לבניהם לכל א' סך גדול כו', ומחזיקים לעצמם מה שמשערים שיהיה די לכל ימי חייהם, וזהו שטות גדול שיכול לבוא לידי עבירה גדולה, כי מי יודע מה יולד יום, אולי יתהפך הגלגל על האב, ואוי לאב שיבוא על שולחן בניו, שהוא דבר שנגד הטבע כו', ע"כ כל חכם ורואה את הנוול לא יעשה כזה כו', ועי"ש שאב אחד מפרנס עשרה בניו באהבה ורצון, ועשרה בנים לא מפרנסים אב אחד כו' ועי' בספר חסידים (סי')

31. ספר ביאור אגודות חז"ל

ולפלא הוא מה חטא בזה ולמה לא יהיה נענה על צעקתו ואפשר לתרץ ע"פ הגמ' ברה"ש (ט"ז ב') דשינוי מקום קורע גזר דינו של אדם דכתיב אצל אברהם לך לך מארצך והדר ואעשך לגוי גדול, והאדם הזה שביש לו בעיר זאת אינו חושש לזה ואינו משנה את מקומו ללכת לעיר אחרת לכן איהו דאפסיד אנפשיה ולכן אפילו כשצועק אינו נענה.

(תוספת ברכה א' 105)

32. שו"ת הרשב"א חלק א סימן יט

שאלת מה שאמרו האי מאן דביש ליה במתא ליזיל במתא אחריתי והלא כתיב (ירמיה י') כי לא לאדם דרכו לא לאיש הולך והכין את צעדו.

תשובה **פעמים שהחטא גורם למנוע ממנו הטוב וצריך הוא כפרה ואחד מדרכי הכפרה הוא שנוי מקום. לפיכך אמרו שצריך לגלות ממקומו וללכת למקום אחר אולי החטא הוא שגרים וגלותו תכפר עליו. אי נמי פעמים שמזל המקום שהוא גורם /כאן, בדפוס בני ברק תשי"ח הוזז הקטע הבא למקום אחר בטעות/ וכשנסתלק למקום אחר יצא מתוך ההפכה. אבל מי שנגזר עליו אי אפשר לו וזהו שכתוב לא לאדם דרכו. ומכל מקום בידן של ישראל הוא וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה אין מזל לישראל. שישראל חלק ה' חבל נחלתו ואינם מסורין למזלות השמים כי הם למעלה מן המזלות. וזהו שכתוב (ירמיה י') מאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה. ומה שכתוב לא לאדם דרכו בשאינו עושה רצון השם שאז הוא מסור למזל. לפי שעונותיו הבדילו בינו ובין השם והשפיל עצמו ממעלות עליונות ובא וישב לו במדרגות תחתונות תחת המזלות. והוא שכתב (דברים ל"ב) אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם. רוצה לומר אסלק השגחתי מהם ואניחם ביד המזלות ושאר משרתי השמים אשר בחרו במ כשאר האומות ואז אראה באחריתם מי יצילם מיד המקרים ההווים מתנועות הגלגלים והמזלות. אבל בצדיקים כתב (תהלים כ"ג) גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי.**